

חלק פרק אחד עשר סנהדרין

צח.

תורה אור

1. אם תשוב וישראל
 יאמר יי אלי תשוב ואם
 תסיר שיקצוץ מפני ולא
 יימיהו ד ר
 2. ואשבע את האיש
 לבוש הבדים אשר
 ממעל למימי ידאד ויָרֵם
 ימיו ושואלו אל
 השמים וישבע בדי
 העולם כי למועד
 מועדים וחצי וככלות
 כפי יד עם קדש תכלינה
 כל אלה: דינאל יב ז
 3. ואתם הרי ישראל
 עופכם תחמו ופריכם
 תשארו לעמי ישראל כי
 קרבו לבוא:

יחזקאל לו ח
 4. כי לפני ימים ההם
 שבר האדם לא נהיה
 ושבר הבמה איננה
 וליוצא ולבא אין שלום
 מן הצד ושאלה את כל
 האדם איש ברעהו:
 וכריה ח י
 5. שלום רב לאהבי
 תורתך ואין למו
 מקשול:

תהלים קיט קסה
 6. או אשקיע מימיהם
 ונהרום כשמן אוליך
 ואם אודי אלהים:
 יחזקאל לב יד
 7. ביום ההוא אצמיח
 קרן לבית ישראל ולך
 אתן פתוחן פה בחובם
 וידעו כי אני יי:
 יחזקאל כט כט

8. כי לפני קציר בָּחַם
 פרח ויבשר גמל ויהי צֶבֶד
 וברת רזולים במפורות
 זאת הקטשות הסיר
 ישעיהו יח ה
 9. בעת ההיא יביל שי
 לץ צבאות עם
 ממשך ומורט ומעם
 נורא מן הוא והלאה גוי
 קר ומבוסה אשר יבוא
 נהרים ארצו אל מקום
 שם יי צבאות הר
 ישיעיהו יח ז

10. ביום ההוא לאתבוש
 מכל עליתך אשר
 פשת בי פי אז אסיר
 מקרבך עלידי וגאנתך ולא
 תוספי לְבָהֶה עוד בדר
 צפניה ג יא
 11. והשארתי בקרבך
 עם עני וְלֹא חָסוּ בָשָׂם
 יי: צפניה ג יב
 12. ואשיבה יי עליך
 ואצרך כבר סיגך
 ואסירך כל בדיליך:
 ואשיבה שפטיך
 בקראשנה ויצרך
 כבתחלה אתר בן יקרא
 לך עיר הַצֶּדֶק קרנה
 נאמנה:

ישיעיהו א כה-כו
 13. ציון במשפט תפדה
 ושיבה בצדקך:
 ישיעיהו א כז
 14. הסיר יי משפטיך
 פנה איבך מלך ישראל יי:
 בקרבך לא תיראי רע
 עוד: צפניה ג טו
 15. ואת עם עני תושיע
 ועניך על רמים
 תשפיל:

שמואל ב כב כח
 16. וייראו מפערכ את
 שם יי וממורחך פמש את
 כבודו פי יבוא כְּהַרְרָה
 רוח יי נִסְתָּה בָּהֶם:
 ישיעיהו ט יט
 17. ועמך בלם צדיקים
 לעולם יירשו ארץ נצר
 משעי מעשה יי
 להתקפאר:

ישיעיהו ס כ
 18. ויךא כי אין איש
 וישתומם כי אין מפגעי
 ותושע לו וירעו ויצדקתו
 היא סבוקתו:
 ישיעיהו טו טו
 19. למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ככ כ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אַנֶּשׂ אַתָּה הַיּוֹד וְעַד עַתִּיק וּמֵימָא מְסָה וְקָדְמוּי הַקְּרֹבָה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלם הזה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אַתְנוּת: וכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צז ז

כמו (ישעיה י) כמקום נוסק וכמו (שם נל) יאלכס סס. רוח המקום
 נוקצת וממרבנת אומן עם החרות הצלות שאף הוא ממכוין להשמדם:
 יירשו ארץ. היינו גאלוה: עם ענני שמיא כבר אינש אפי. במהירות:
 וכפינו עני ורוכב על החמור. כעני הצב על חמורו צעללות: סוסי

צדקה. סוס מסוקו ו ומכוון ונאה
 שיש לי דגנאי הוא שיבא על חמור.
 מלגלג היה. ל"א סוסיא צדקה סוס
 צדוק לרוץ: צר חומר גווני. כלום
 יש לך סוס צר מלאה גוונין שחמור
 שלו כן הוא. צמלמח צעלמח דמיי: חומר
 מלאה צלשון פרסי: האדון
 הזה. שכינה היתה עמסה: קול
 שלשה. דשכינה הוה צהדייסי:
 לדידיה. למשיח: צפתחא ו דקרחא.

נראה למורי לא צפתח העירט ממס
 אלא גן עדן הוא כנגד כל העולם
 וקאמר ליה דצדמותו דז של גן עדן
 שכנגד פתח העירט משיח שרוי:
 סוצני חלאים. מנוגעים והוא נמי
 מנוגע דמתיב (ישעיה נג) והוא מחולל
 מפשעינו וכתיב (שם) תלינו הוא
 נשא: ונוסו. מי שיש לו חרע
 וחמש נגעים: אסרי לנו ושרו צדחא
 זימנא. מתירין כל נגיעתן ציחד
 ומקמיין אותן ומורין וקושרין אותן:
 ואיסו. משיח: שרי חד. נגע
 ומקנחו וקושרו ואח"כ ממיר האחר.

ועושה כן ואינו ממיר שני נגעים יחד
 דסצר אי צעי לי ללאת וליגאל את
 ישראל לא איתעכב כתי קשרית שני
 נגעים: אמר ליה. ר' יהושע למשיח
 לאימת אחי מר אמר ליה היום:
 אצטקך לך ולאציד לעולם הצב. דלי
 לאו לדיקים גמורין אתם לא הוה
 יהיב לך שלמח ולא הוה מדכר שמייה
 לחון: היום אס נקולו. של הקציה
 תשמעו: השער הוה. של עיר רומי
 שצעיר רומי היה אותו שער: ואין
 מספיקין לנטומו. פעם שלישי: מי
 פמיים. ירדן נוצע מוננו דמניח
 צצכרות (דף קה) ירדן וילא מעמרת
 פמיים ונפרש התם שפיר: העמיקו
 ארוני. עשו לי קצר צקרקע עמוק:
 שאין

מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו אמר לו
 רבי אליעזר והלא כבר נאמר 1 אם תשוב
 ישראל נאום ה' אלי תשוב אמר לו רבי
 יהושע והלא כבר נאמר 2 ואשמע את האיש
 לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור
 ויום ימינו ושואלו אל השמים וישבע בחי
 העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ
 יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו' ושחק רבי
 אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה
 מזה שנאמר 3 ואתם הרי ישראל ענפכם
 חתנו ופריכם תשארו לעמי ישראל וגו' רבי
 (אליעזר) אומר אף מזה שנאמר 4 כי לפני
 הימים (האלה) [ההם] שכר האדם לא נהיה
 ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום
 מן הצד 5 מאי ליוצא ולבא אין שלום מן
 הצד רב אמר אף תלמידי חכמים שכתוב
 בהם שלום דכתיב 6 שלום רב לאהבי תורתך
 אין שלום מפני צד ושמואל אמר עד שיהיו
 כל השערים כולן שקולין אמר רבי הנינא
 אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא
 ימצא שנאמר 7 אז אשקיע מימיהם ונהרותם
 כשמן אוליך וכתב 8 (בתריה) 7 ביום ההוא
 אצמיח קרן לבית ישראל אמר רבי המא בר
 הנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות
 הולה מישראל שנאמר 8 וברת הזוללים
 במזמרות 9 וכתוב בתריה 9 בעת ההיא יובל שי
 לה צבאות עם ממשך ומורט אמר זעירי
 אמר רבי הנינא אין בן דוד בא עד שיכלו
 גסי הרוח מישראל שנאמר 10 כי אז אסיר
 מקרבך עליוי גאותך וכתוב 11 והשארתי
 בקרבך עם עני ודל וחמו בשם ה' אמר רבי
 שמלאי משום רבי אלעזר בר"ש 7 אין בן
 דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושומרים
 מישראל שנאמר 12 ואשיבה ידי עלך ואצרוף
 כבוד סיגך וגו' ואשיבה שופטיך 13 אמר עולא אין 10 ירושלים נפרדת אלא

בצדקה שנאמר 13 ציון כמשפט תפדה ושביה בצדקה אמר רב פפא אי בטלי יהירי בטלי אמגושי ואי
 בטלי דיניי בטלי 10 גזירפטי אי בטלי יהירי בטלי אמגושי דכתיב ואצרוף כבוד סיגך ואסירה כל בדיליך ואי
 בטלי דיניי בטלי גזירפטי דכתיב 14 הסיר ה' משפטיך פנה אויבך אמר ר' יוחנן אם ראית דור שמתמעט והולך
 חכה לו שנאמר 15 ואת עם עני תושיע וגו' אמר רבי יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו
 שנאמר 16 כי יבא כנהר צד (ו) רוח ה' נוססה בו וסמך ליה ובא לציון גואל ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא
 בדור שכולו זכאי או כולו חייב בדור שכולו זכאי דכתיב 17 ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ בדור שכולו
 חייב דכתיב 18 וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע וכתוב 19 למעני אעשה אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע
 בן לוי רמי כתיב 20 בעתה וכתוב זכו אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע בן לוי רמי
 כתיב 21 וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה וכתוב 22 עני ורוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב
 על חמור אמר ליה שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אישדך ליה סוסיא 20 ברקא דאית לי
 אמר ליה מי אית לך בר חומר גווני ר' יהושע בן לוי אשכח לאליהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון
 בן יוחאי אמר ליה אתינא לעלמא דאתי אמר ליה אם ירצה אדון הזה אמר רבי יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול ג'
 שמעתי אמר ליה אימת אתי משיח אמר ליה זיל שילייה לדידיה והיבא יתיב אפיתחא 21 דקרתא ומאי סימניה
 יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא איהו שרי חד ואסיר חד אמר דילמא מבעינא דלא
 איעכב אול לגביה אמר ליה שלום עליך רבי ומורי אמר ליה שלום עליך בר ליואי א"ל לאימת אתי מר א"ל
 היום אתא לגבי אליהו א"ל מאי אמר לך א"ל שלום עליך בר ליואי א"ל אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי
 א"ל שקורי קא שקר בי דאמר לי היום אתינא ולא אתא א"ל הכי אמר לך 23 היום אם בקולו תשמעו שאלו
 תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא אמר מתיירא אני שמא תבקשו ממני אות אמרו לו אין אנו
 מבקשין ממך אות א"ל לכשיפול השער הזה ויבנה ויפול ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא אמרו
 לו רבינו תן לנו אות אמר להם ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשין ממני אות אמרו לו ואף על פי כן
 אמר להם אם כך יהפכו מי מערת פמיים לדם ונהפכו לדם בשעת פטירתו אמר להן העמיקו לי ארוני
 שאין

כי למועד מועדים. אלמא יש קץ צדכר: וכלום נפץ יד עם קדש.
 כשתכלה תקומתם וחזק ידיהם שהיתה נפולה חליך וליך גבורה
 ותועלת לפשועי אנה ואנה ואתה שמתלה גבורתם שהיו שפלים למלך:
 פלנייה. אלו החרות ויצא משיח דלמרינן כי אולת יד: מגולה מוה.

כשתמן חרץ ישראל פריה צעין יפה
 או יקרב הקץ ואין לך קץ מגולה
 יותר: ר' אליעזר אומר מוה. הפסוק
 כשתראה לחין שום אדם שמתכר
 ואף שכר הצמחה לא נהיה והיינו
 דלמרינן עד שמתלה פרותה מן הכיס
 אין מעות מצויות צדיק: שכר צמחה.
 עבודת האדמה שהיא על ידי צמחה
 איננה: וליוצא ונצח אין שלום. או
 יצא משיח: [שלום רב]. והיינו וליוצא
 ולבא אלו תלמידי חכמים אותם שהיה
 דינס ללאת ולבא צלום דכתיב שלום
 רב לאהבי תורתך אפילו לנהו אין
 שלום: מן החר. מרוב הצרות. ל"א
 מיצר הרע: שקולין. שזין שער
 התבואה ויין רוחמי דלמרינן חמישית
 שוצע גדול. ל"א שקולין שזין שכולן
 יקרין: כשמן אוליך. שהיו כולן קפויין
 וכיון שהם קפויין אין דגים נמלאין
 צמחה: עד שהלכו מלכות הולה.
 שלא תהא להם שום שולטנות לישראל
 אפילו שולטנות קלה ודלה: נטשושי.
 ענפים קטנים כלומר השריס
 והשופטים: והסו נסס הסס. כלומר
 שתבא להם גאלוה ויחסו צלל שדי:
 סיגך. מערבות שכן: צדייך.
 המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים כמשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים 10

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים כמשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים 10
 המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים כמשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים 10

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים כמשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים 10

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים כמשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים 10

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים כמשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים 10

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים כמשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים 10

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים כמשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים 10

המזדללים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמגושי. פרסיים כמשפין
 שמתעריין ישראל. צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמגושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים 10

(א) [ג'ל אלהור, ג] חמינה
 י. ע"ש ו"ע"ג, א עין
 ר"ש"ל ח"א"ה, (ד) שבת קל"ג.
 ע"ש, (ה) שבת קל"ג.
 (ו) והצמח"ס פתחי תהלות
 ממתת עניי וכן בטור י"ד
 סי' רמו איתא ישראל וכליל
 לנטון ושביה בצדקה והלא
 כמ"ס רש"י"ל ח"א"ה שנתקח
 בזה טובא דב"ה עד שילא
 שופטים מישראל וכו' ע"ש
 בנס לנטוחא שניה עדים
 נאמניס העמ"ס"י וטור אח"י
 לפת"ק, (ז) [ג'ר] הערן
 גלוי דלפני פי סריס
 וטורי השר"ס, (ח) [ע"י
 בשי"י הבה ויני בשי"י
 דע"ו, ג' ד"ה מי צבאג וכו'
 צבאג לטון פרס משוחב כמו
 סוסי צבאג בתלך ע"ש,]
 (ט) [לעיל א"ל,
 (י) כמ"ס: מ"ד עובדי ע"י,
 (יא) כמ"ס: שופטי אומות
 (יב) ויגוין, שר"ל,
 (יג) ג'ל דומי, (יד) כמ"ס:
 רומי,

הגהות הגר"א
 [א] גבי פתחא דקרתא.
 נמחא מינח דקרתא וי"צ
 דרומי: [ב] רש"י ד"ה
 משפין כמו (לפניה ג)
 נמחא לפניה ג:

הגהות מהר"ב
 רגישבורג
 [א] גבי פתחא דקרתא וי"צ
 חוליס צמחורות ולא
 העמישות הסר ל"א:

מוסף רש"י
 אי בטלי יהירי.
 ישראל ממייהם צבולות
 ונמלצוסי יהודים פפסיס
 הללו, בטלי אמגושי.
 ינטו מסימס ומדיסיס
 המשיחיס אותם (שבת
 קל"ט). אי בטלי דיניי.
 רשעים מישראל שמנין
 דין, בטלי. מעל ישראל,
 גזירפטי. נושאי שפטי,
 עובדי כוכבים (סו"ס).
 סיגך. הס גפי הרוח
 שמגלין עמך, לטון שניה
 מלח, ואחר כך ואסיר
 כל בדיליך, אלו אותם
 המזדללים שונאי ישראל
 מן הקי"ה בעקביהם
 ובפחומם (סו"ס).

19. למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ככ כ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אַנֶּשׂ אַתָּה הַיּוֹד וְעַד עַתִּיק וּמֵימָא מְסָה וְקָדְמוּי הַקְּרֹבָה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלם הזה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אַתְנוּת: וכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צז ז